Anatol Eremia

TEZAURUL TOPONIMIC AL MOLDOVEI
STUDIU INTERDISCIPLINAR: GEOGRAFIC, ISTORIC, LINGVISTIC

Regiunile din estul Carpaţilor, din inima codrilor Bucovinei până la Dunăre şi Marea Neagră, timp de secole şi milenii, sălăşluiesc leagănul ţării Moldovei. „ţinuturi încântătoare, minunat de bogate, împodobite de dumbrăvi şi de păduri şi pline de tot felul de animale şi păsări" [Cronică, sec. al XIII-lea]. Destinul istoric a făcut ca în aceste ţinuturi să-şi afle hotarele Republica Moldova.

Toponimia istorică şi actuală a Moldovei este reprezentată în parte şi de nomenclatura topică a Republicii Moldova. Principalele evenimente şi fapte din trecut şi de astăzi, procesele şi etapele dezvoltării societăţii, modul de viaţă al oamenilor, ocupaţiile, tradiţiile, obiceiurile, credinţa, particularităţile fizico-geografice şi naturale ale terenului – toate şi-au găsit reflectare în toponimia pruto-nistreană.

Toponimia e o disciplină lingvistică, fapt recunoscut de specialişti, o disciplină lingvistică, dar strâns legată de alte domenii ştiinţifice: geografie, istorie, sociologie etc. Aceasta pentru că numele topice au apărut într-un anumit mediu geografico-natural, în anumite perioade istorice şi în anumite etape de dezvoltare a societăţii, ele fiind create în conformitate cu legile interne specifice limbii de origine a unităţilor onimice.

Pentru multe dintre numele de locuri şi localităţi actuale proveniența lor lingvistică este cunoscută sau poate fi uşor stabilită. Există însă o serie de nume topice, de regulă vechi sau foarte vechi, etimologia cărora necesită aplicarea unor principii şi metode lingvistice specifice (comparativ-istorică, structural-derivațională, dialectal-teritorială etc.), precum şi utilizarea unui complex de date şi informaţii ce ţin de domeniile ştiinţifice adiacente (geografie, istorie, sociologie etc.).

Studiul toponimiei unui teritoriu (ţări, regiuni) presupune investigaţii serioase în domeniu, cunoaşterea în profunzime a realităţilor istorice şi actuale ce ţin de teritoriul respectiv. Acest scop urmăreşte în parte prezentul articol.

Cadrul geografic. Republica Moldova ocupă cea mai mare parte a interfluviului pruto-nistrean şi o fâşie îngustă din partea stângă a Nistrului, pe cursul lui mediu şi inferior. Are frontiere comune cu România şi cu Ucraina. Cu România se învecinează în nord-vest, vest şi sud-vest, pe fluviul Prut, între localităţile Criva şi Giurgiuleşti, iar cu Ucraina – în nord, est şi sud, pe fluviul Nistru şi pe uscat, de la Naslavcea până la Palanca şi de aici, pe uscat, până la Giurgiuleşti. În partea de sud-vest dispune de o unică ieşire la Dunăre, în lungime de aproximativ 600 m.

Teritoriul republicii este plasat în emisfera nordică a globului pământesc, între paralele 45°28′ şi 48°29′ latitudine nordică, şi în cea estică, între meridianele 26°30′ şi 30°05′ longitudine estică, la aproximativ egală distanţă între Polul Nord şi Ecuator. În cadrul Europei, el se află în partea central-estică a continentului, la aproximativ egală distanţă dintre Oceanul Atlantic (extremitatea de vest a Europei) şi munţii Ural (extremitatea de est

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

a continentului). Centrul geografic al acestui teritoriu are coordonatele 47°17′ latitudine nordică şi 28°33′ longitudine estică, fiind situat în zona comunei Oneşti din raionul Străşeni.

Poziția geografică a republicii pe continent a determinat condițiile naturale ale acesteia, în plan fizico-geografic, şi a favorizat strânse legături economice şi culturale cu țările dunărene şi cu cele din bazinul Mării Negre, în plan geopolitic [1, p. 6, 9].

Republica Moldova are un r e l i e f variat, constituit din podişuri, coline joase şi câmpii, ocupând extremitatea de sud-vest a Câmpiei Europei de Est. Teritoriul ei are înclinația de la nord-vest spre sud-est, fapt ce a determinat direcția generală a cursului apelor, altitudinea lui medie fiind de aproximativ 150 m deasupra nivelului mării. În partea de nord se află Podişul Moldovei de Nord (cu zonele colinare ale Racovățului, Ciuhurului şi Căinarului), Podişul Podoliei de Vest şi de Sud-Vest (cu colinele Râbniței) şi Podişul Nistrului. Mai la sud sunt situate Podişul Moldovei Centrale, Dealurile Ciulucurilor, Câmpia Cuboltei, Podişul Codrilor Bâcului, Câmpia Moldovei (partea de est). Sectoarele sudice sunt formate de Podişul Moldovei de Sud (cu Colinele Tigheciului), Podişul Cogâlnicului de Mijloc, Depresiunea Săratei, Câmpia Nistrului Inferior, Depresiunea Ialpugului, Câmpia Moldovei de Sud (care include şi mica Câmpie a Cahulului) [2, p. 13; 3, hartă, an. 2002].

Altitudinile de relief variază între 200 şi 400 m în jumătatea de nord a republicii (maximă – Dealul Bălăneşti din rn. Nisporeni, 429 m) şi între 150 şi 300 m în cea de sud (minimă – 5 m în lunca Prutului, la vărsarea acestuia în Dunăre, lângă Giurgiuleşti, rn. Cahul). Tot teritoriul este străbătut de numeroase râuri, râulețe şi pâraie, care şi-au făcut loc de scurgere prin tot felul de văi, vâlcele şi râpi.

H i d r o g r a f i a ținutului este variată. Republica Moldova are 2 fluvii (Nistru şi Prut), 20 de râuri relativ mari (Răut, Bâc, Botna, Ciuhur, Racovăț, Drabişte, Căinar, Bolata, Ciulucul Mare, Cula, Işnovăț, Ichel, Nârnova, Camenca, Sărata, Lăpuşna, Ialpug, Cogâlnic, Salcia, Lunga), lungimea lor variind între 45 şi 285 km, aproximativ 4 500 de râulețe şi pâraie, permanente şi intermitente, şi aproape 3 500 de lacuri (naturale şi artificiale), bălți, iezere şi iazuri. Cele mai multe râuri şi râulețe se găsesc în partea de nord a republicii, acestea reprezentând afluenții şi coafluenții fluviilor Prut şi Nistru, şi mai puține -- în partea de sud, apele cărora sunt recoltate atât de Prut şi Nistru, cât şi de râurile ce se varsă direct în Dunăre şi în Marea Neagră.

Lacurile naturale, după locul lor de formare, sunt de câmpie, de luncă şi de țărm. Dintre cele de câmpie s-au păstrat în rare locuri, pe şesul văilor largi şi întinse, ca cele de la Iezărenii Vechi (rn. Sângerei), de la gurile râurilor Bâc, Cuciurgan, Cahul, Ialpug. Mai numeroase au fost lacurile de luncă, de pe cursurile inferioare ale Prutului şi Nistrului, care însă au fost desecate în mare parte prin anii ’60-’70 ai sec. al XX-lea, în scopul obținerii de noi terenuri agricole. Din salba lacustră de odinioară drept reminiscențe ne-au rămas lacurile Beleu, Rotundu, Dracile (în lunca Prutului), Iezerul, Tudora (pe valea Nistrului), precum şi mai multe lăcuşoare şi iezere de pe aceleaşi văi. Numele lacurilor dispărute le-au preluat, de regulă, terenurile agricole apărute în locul lor.

Lacurile de țărm se găsesc la vărsarea unor râuri în mare, ele fiind despărțite de acestea prin praguri de nisip depuse de valurile mării. Pe țărmul Mării Negre s-au format mai multe lacuri de acest fel: Burgas, Sasâc, Şagan, Alibei ş.a. Apa lor este sărată pentru că sunt alimentate în fond de apele mării. Bălțile reprezintă un alt tip de bazine acvatice naturale. Ele s-au format pe locul unor depresiuni sau al vechilor albii de râuri din luncile Prutului, Nistrului, Răutului, Bâcului. Bazinele de apă artificiale (lacurile de acumulare,

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

iazurile) au apărut în număr considerabil în perioada postbelică, ele fiind construite pentru asigurarea cu apă a aşezărilor omeneşti, pentru necesităţile întreprinderilor industriale, pentru irigaţii, pescuit. Cele mai mari lacuri de acumulare sunt cele de la Costeşti (Costeşti-Stânca), Dubăsari, Vatra (Ghidighici), Ialoveni, Comrat, Congaz. În aceeaşi perioadă au fost construite şi numeroase iazuri, acestea în scopul asigurării cu apă a unor anumite localităţi.

Caracterul apelor curgătoare a fost determinat de relieful şi clima regiunii. Cele mai multe râuri bogate în apă se întâlnesc în partea de nord a republicii şi mai puţine – în partea de sud şi sud-est. În partea de nord, unde precipitaţiile atmosferice sunt mai bogate şi frecvente, râurile au un debit mai mare de apă, în comparaţie cu cele de sud, unde precipitaţiile sunt mai sărace şi rare.

C l i m a este, în general, temperat-continentală: temperată pentru că republica noastră e situată în zona temperată a globului pământesc şi continentală datorită poziţiei sale geografice, în mijlocul continentului Europa.

Odată cu constituirea landşafturilor şi statornicirea climei a apărut şi a evoluat v e g e t a ţ i a, aceasta variind după zone de relief şi regiuni climaterice (de pădure, de stepă, de silvostepă), s-a îmbogăţit şi s-a diversificat după genuri şi specii r e g n u l a n i m a l. Predomină vegetaţia silvică şi de silvostepă, pădurile de foioase (stejar, carpen, fag, frasin, tei, ulm etc.) şi de luncă (zăvoaie de plopi, sălcii etc.).

Repere istorice. În Antichitate, teritoriul dintre Prut, Nistru şi Marea Neagră a fost locuit de triburi ale geto-dacilor (tirageţi, carpi, costoboci etc.). Regiunile nord-pontice, împreună cu oraşul Tyras de la gura Nistrului, fondat de coloniştii greci milesieni, cunoscut mai târziu cu denumirile *Maurocastron* şi *Cetatea Albă,* au făcut parte din regatul lui Burebista (60-55 î.Hr.). În sec. II-III d.Hr., aceste pământuri, ataşate provinciei romane Moesia Inferior, s-au aflat sub stăpânirea Imperiului Roman [4, p. 20 şi urm.]. La Tyras au staţionat unităţi ale Legiunilor I-a Italica, a V-a Mecedonica şi a XI-a Claudia. Pentru apărarea hotarelor de nord-est ale Imperiului, pe Dunăre şi pe ţărmul de nord al Mării Negre, au fost durate castre şi aşezări fortificate militare, în adâncul interfluviului au fost construite puternicele valuri de pământ – *Valurile lui Traian (de Jos* şi *de Sus)*. Întreaga provincie istorică de la est de Prut s-a aflat sub influenţa romanilor, între populaţia băştinaşă şi administraţia romană stabilindu-se anumite relaţii economice, comerciale şi culturale. Oraşele nord-pontice au continuat să se dezvolte şi să înflorească şi în Evul Mediu.

Mileniul I este marcat de numeroasele invazii ale popoarelor migratoare, care, în drumul lor spre apus, au trecut prin această regiune, iar unele au şi poposit temporar aici: sarmaţii, goţii, hunii, gepizii, avarii, bulgarii (protobulgarii), maghiarii, pecenegii, cumanii ş.a. După invazia tătarilor mongoli (1241) şi izgonirea lor de pe pământurile cotropite, teritoriul dintre Prut, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră intră în componenţa Ţării Moldovei, întemeiată la mijlocul sec. al XIV-lea. Domnii Moldovei, începând cu Bogdan I şi continuând cu Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş ş.a., iau măsuri de fortificare a frontierei de răsărit a ţării, construind puternicele cetăţi Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă ş.a.

În 1484, turcii ocupă cetăţile Cetatea Albă şi Chilia, iar în 1538 şi cetatea Tighina, transformând aproape întreaga parte de sud a teritoriului într-o provincie a Imperiului Otoman. După războiul ruso-turc din anii 1806-1812, prin tratatul de pace de la Bucureşti (28 mai 1812), provincia istorică de la est de Prut (45 000 km^2, cu o populaţie de 500 000 locuitori, marea majoritate români -- 86%), este anexată de Imperiul Ţarist. Noua administraţie atribuie denumirea de *Basarabia* (care anterior se referea doar la partea de sud a teritoriului) întregii provincii, aceasta primind mai întâi statut de regiune, iar din

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

1873 de gubernie rusească. Basarabia este supusă colonizării forţate cu ruşi, ucraineni, bulgari, găgăuzi, germani, populaţia autohtonă românească continuând să rămână totuşi majoritară. Autorităţile ţariste au impus localnicilor un regim de deznaţionalizare şi rusificare, prin lichidarea şcolilor de limbă română, prin interzicerea tipăririi cărţilor în limba băştinaşilor, prin introducerea obligatorie a limbii ruse ca mijloc de comunicare în toate domeniile şi sferele de activitate umană (administraţie, şcoală, biserică etc.).

În 1856, Rusia se vede nevoită să retrocedeze Principatului Moldovei judeţele sudice Cahul, Bolgrad şi Ismail, dar în 1878, după Congresul de la Berlin, le anexează din nou. În 1917 este proclamată autonomia teritorială şi politică a Republicii Democratice Moldoveneşti (Basarabia), care, în 1918, prin votul suprem al parlamentului (Sfatul Ţării) şi voinţa majorităţii populaţiei, se uneşte cu România. Prin tratatul de la Paris, din 28 octombrie 1920, Franţa, Marea Britanie, Japonia şi Italia recunosc unirea Basarabiei cu România.

La 28 iunie 1940, în urma protocolului adiţional secret al Pactului Molotov-Ribbentrop, URSS ocupă cu forţa armelor Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa. După formarea RSS Moldoveneşti, la 2 august 1940, Basarabia este inclusă în componenţa acestei republicii a URSS. Printr-o hotărâre de nivel unional, din 4 noiembrie 1940, Bucovina de Nord, judeţele Hotin, Ismail şi Cetatea Albă sunt încorporate în RSS Ucraineană. În perioada 1941-1944 Basarabia a făcut parte din teritoriul României, dar în 1944 este reocupată de trupele sovietice şi reanexată la URSS.

La 27 august 1991, Republica Moldova, cu această nouă denumire, adoptată la 25 mai 1991, îşi proclamă independenţa de stat. Acestui eveniment istoric i-a precedat Marea Adunare Naţională din 27 august 1989, care a impus autorităţilor de atunci recunoaşterea identităţii lingvistice moldo-române, legiferarea limbii române ca limbă de stat, în veşmântul ei firesc – grafia latină (31 august 1989).

La 2 martie 1992, Republica Moldova devine membru al ONU, iar la 25 iunie 1995 este admisă în Consiliul Europei.

Particularităţi lingvistice. Toponimia basarabeană reprezintă un microsistem onimic, un ansamblu de nume de locuri şi localităţi, care s-a format şi a evoluat timp de secole şi milenii în cadrul sistemului toponimic românesc general. Unitatea toponimiei româneşti din întreg spaţiul dacoromân se manifestă sub toate aspectele limbii: etimologic, lexical-semantic, gramatical, derivaţional. Această unitate rezidă în comunitatea de factori de ordin general şi particular: istorici, social-economici, geografici, psihologici. Aceleaşi evenimente, fenomene şi stări din societate, aceleaşi condiţii fizico-geografice şi naturale, acelaşi mod de viaţă al oamenilor au generat apariţia aceloraşi tipuri şi modele de nume topice.

Toponimia dintre Prut şi Nistru, în ansamblul ei, prin conţinut şi formă, este românească. Autohtone se consideră numele de locuri şi localităţi create de o populaţie românească şi formate pe baza lexicului şi a mijloacelor derivative ale limbii române. Aceste nume alcătuiesc fondul principal al toponimiei basarabene (aproximativ 90 la sută din totalitatea denumirilor geografice locale), ele datând din diferite perioade istorice.

Româneşti trebuie considerate şi hidronimele preistorice, moştenire de la populaţia geto-dacă: *Dunărea, Nistru, Prut.* Aceste nume au fost atribuite pe nedrept iranicilor, fiind explicate prin elemente lexicale scito-sarmatice. Or, denumirile respective, după cum susţin specialiştii, sunt de origine preindoeuropeană, şi, întrucât limba geto-dacilor reprezintă unul dintre vechile idiomuri indo-europene, cuvintele etimoane corespunzătoare au putut exista şi în limba băştinaşilor geto-daci. În mediul lingvistic geto-dac şi apoi în cel dacoromân ele

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

au circulat secole la rând şi deci au putut fi asimilate şi adaptate fonetic şi structural.

Prezența triburilor trace în spațiul nord-pontic este confirmată de vestigiile arheologice care datează încă din sec. al VI-lea î.Hr. Geto-dacii din cuprinsul interfluviului pruto-nistrean sunt atestați frecvent în sursele documentare de la începutul erei noastre.

Hidronimul *Dunărea* reproduce forma traco-dacică *Donare (Donaris),* la bază având radicalul indo-european *dan* „râu" şi sufixul *-re (-ris)* [5, p. 125-137]. Pentru cuvântul etimon să se compare: v. ind. *dhana* „apă", „râu", v. iran. *dana* „râu", scit. *dan/don* „apă", „râu", iafet. *dhen* „curent de apă", „râu". În scrierile vechi numele râului apare menționat cu formele: lat. *Danuvius (Danubius)*, v. slav. *Дунавъ (Дунави)*, bulg. *Дунавъ*.

Din Antichitate este atestat şi numele râului *Nistru*: lat. *Danaster (Danastris)*, v. slav. *Днъстръ*. Acesta, pe lângă radicalul *dan-*, mai conține elementul lexical verbal, tot de origine indoeuropeană, *is(t)ro* „a năvăli", „a curge repede". Deci, *Nistru* ar fi însemnat la origine „râu care curge repede". Din acelaşi component *is(t)r-* este dedus numele străvechi al cursului inferior al Dunării – *Istra* (gr. *Istros*, lat. *Ister*) [6, p. 19-20].

Radicalul în discuție poate fi recunoscut în verbul din limba greacă *rheo* „a curge", în lat. *rivus* „râu", în germ. *Strom* „curent de apă" (de aici denumirea curentului marin *Golfstrom*), în termenii din limbile slave: rus., bg. *струя* „şuvoi, curent de apă", pol. *strumien* „pârâu, râuleț".

În graiul viu al populației româneşti din localitățile nistrene numele celui mai mare râu de pe teritoriul Basarabiei circulă cu forma *Nestru*, care, sub aspect fonetic, reproduce denumirea protoslavă *Днъстръ*, preluată de strămoşii noştri romanici şi păstrată din generație în generație până astăzi. Iată încă o mărturie a vechimii şi continuității românilor la Nistru din cele mai vechi timpuri. Varianta *Nistru* prezintă tratamentul fonetic *e* > *i*, specific limbii ucrainene, fenomenul având loc doar prin sec. XII-XIV. Deci forma *Nestru* este anterioară variantei *Nistru*, care şi-a găsit o mai largă răspândire, probabil, pe cale livrescă. Grecii denumeau râul *Tyras*, nume preluat apoi şi de alte populații, cu forme modificate, adaptate (*Turlo, Turla*), inclusiv de romanicii băştinaşi, reprodus şi în expresia românească *S-a dus pe Turlă în jos*, adică „s-a dus pe apa sâmbetei", „s-a pierdut". Deci suntem în prezența unei alte dovezi toponimice în sprijinul vechimii, caracterului autohton, sedentar şi succesiv al vieții romanicilor în această zonă.

Prutul nu are o explicație etimologică satisfăcătoare. Rămân deocamdată controversate şi insuficient motivate versiunile: gr. *porata* „vad", gr. *pyretos (puretos)* „zbuciumat" ş.a. Un radical geto-dacic *proth-* „pârâu", „râu", de origine indoeuropeană, e de presupus la baza acestui hidronim.

Nume de localități geto-dacice nu ni s-au păstrat. Triburile invadatoare ale nomazilor asiatici au prădat şi au ars în calea lor satele şi oraşele băştinaşilor, din care cauză li s-au uitat şi numele pe care le-au purtat. Doar inscripțiile şi vechile scrieri mai amintesc de denumirile lor. Urmele multor aşezări autohtone din sec. I-IV d. Hr. au fost descoperite pe întreg teritoriul dintre Prut şi Nistru.

Din a doua jumătate a mileniului I datează cultura materială *Dridu*, ai cărei purtători au fost protoromânii. Reminiscențe ale acestei culturi au fost găsite pe teritoriul actualelor localități: Crihana Veche, Vulcăneşti, Cişmichioi, Etulia, Caplani, Purcari, Răscăieți, Olăneşti, Tudora [7, p. 36-46].

În sec. X-XIII, la est de Carpați sunt menționate mai multe formațiuni politice teritoriale, specifice perioadei anterioare formării statului Moldova, cunoscute cu denumirile *tiverții (tolcovinii), iasii, berladnicii, brodnicii.* Aceste formațiuni erau atribuite de către diferiți cercetători diverselor etnii (slavi, alani etc.), nu însă şi românilor. După toate dovezile existente, nucleul lor îl constituiau anume băştinaşii acestor pământuri – românii.

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

Constituite din comunităţi teritoriale şi cete de neam (patronimii), ele au avut un rol decisiv în organizarea vieţii sociale a populaţiei, sub aspect economic, juridic, militar. În baza lor s-au format ulterior micile comuniuni politico-militare ce aparţineau ţinuturilor Greceni, Tigheci, Lăpuşna, Orhei, acestea dând naştere în cele din urmă Ţării de Jos a Moldovei. În virtutea acestor situaţii şi împrejurări social-istorice s-a menţinut peste veacuri şi a evoluat în continuare comunitatea etnică românească în spaţiul pruto-nistrean.

Au dispărut în negura vremurilor şi denumirile latineşti ale oraşelor şi castrelor romane, deşi urmele lor persistă încă, mai cu seamă în sudul Basarabiei, de-a lungul Dunării şi ţărmurilor Mării Negre, la Tyras (Cetatea Albă, azi Belgorod-Dnestrovski), Cartal (azi Orlovka), Satul Nou (azi Novoselskoe) ş.a.

Valurile de pământ, atribuite romanilor, în special împăratului Traian, poartă în prezent nume livreşti, deci şi onimele respective sunt de dată relativ recentă: *Valul lui Traian de Jos, Valul lui Traian de Sus.* Numele lor mai vechi va fi fost *Troian*, termenul entopic *troian* însemnând în limba noastră „îngrămădire mare de zăpadă”, dar şi „întăritură străveche, constând dintr-un val lung de pământ, cu un şanţ de apărare”, iar într-o perioadă mai veche sau iniţială pur şi simplu „val de pământ”.

Toponimele româneşti propriu-zise, cunoscute astăzi, datează documentar din epoci mai târzii. Pentru Basarabia s-au păstrat mărturii scrise, în fond, de la începutul sec. al XV-lea. *Tighina* dispune de una dintre cele mai vechi menţiuni documentare – 6 octombrie 1408. Documentele însă întârzie să fixeze realităţile istorice. În genere, vechimea romanităţii în spaţiul carpato-nistrean urmează a fi stabilită încă, pe baza de surse istorice autentice şi cu aplicarea celor mai riguroase metode ştiinţifice, pentru că teoria migraţionistă şi cea a descălicatului legendar, susţinute şi promovate cu insistenţă până nu de mult de pseudoistorici, dar şi prin unele opere literare, nu rezistă nici celei mai elementare critici.

Numeroase denumiri au existat şi în primul mileniu al erei noastre, ele referindu-se la aşezările romanicilor răsăriteni descoperite de arheologi în văile râurilor Prut, Nistru, Răut, precum şi în regiunile codrilor Tigheciului, Lăpuşnei şi Orheiului. În aceste zone cultura materială autohtonă apare deosebit de evidentă, ea aparţinând, după cum precizează arheologul Ion Hâncu, dacoromanilor în sec. V-VII, protoromânilor în sec. VIII-IX şi românilor în sec. X-XIV. Reminiscenţe ale acestei culturi, calificate de specialişti ca fiind autohtonă, au fost descoperite pe locul sau în preajma a 800 de localităţi existente astăzi: Hansca, Tighina, Orheiul Vechi, Durleşti, Chişinău, Saharna, Butuceni, Costeşti, Pererita, Raşcov, Camenca, Brânzeni, Nisporeni, Corneşti, Drăguşeni, Cărpineni, Floreşti ş.a. [7, p. 36-46].

Sunt numeroase de asemenea şi aşezările româneşti din sec. XV-XVII, acestea fiind localizate pe întreg teritoriul pruto-nistrean, în preajma satelor de azi: Lopatnic, Pererita, Şirăuţi, Viişoara, Brânzeni, Bădragi, Corpaci, Izvoare, Cuconeşti, Trebujeni, Maşcăuţi, Sipoteni, Iurceni, Bujor, Bardar, Costeşti, Gura Bâcului, Zaim ş.a. După cum se poate observa, ariile lor de răspândire acopereau toate zonele interfluviului pruto-nistrean.

Regiunile de codru, cu văi adânci şi dealuri înalte, acoperite cu păduri seculare greu de pătruns, acestea constituind un obstacol serios în calea triburilor nomade năvălitoare, au adăpostit şi cele mai vechi şi numeroase aşezări ale românilor băştinaşi. Pe multe dintre acestea, cu nume româneşti, le găsim atestate în actele cancelariei domneşti din sec. al XV-lea: *Arioneşti* (1463), *Bezin* (1436), *Bieşti* (1430), *Boghiceni* (1489), *Borzeşti* (1452), *Brăneşti* (1429), *Brătuşeni* (1431), *Chiperceni* (1430), *Călineşti* (1441), *Cârlani* (1470), *Cristeşti* (1429), *Căpriana* (1429), *Criuleni* (1494), *Corneşti* (1420), *Costeşti* (pe Ciuhur, 1499), *Cotiujeni* (1470), *Cozăreşti* (1436), *Dumeşti* (1420), *Gangura* (1470), *Găureni*

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

(1490), *Geamăna* (1470), *Hirova* (1443), *Hlăpeşti* (1483), *Horjeşti* (1473), *Ignăţei* (1470), *Iurceni* (1430--1431), *Lăvreşti* (1420), *Lăsloani* (1490), *Lucani* (1443), *Măneşti* (1436), *Mârzeşti* (1470), *Mereni* (1475), *Micleuşeni* (1420), *Miroslăveşti* (1448), *Negoieşti* (1490), *Pereni* (1470*), Petricani* (1489), *Poiana* (1471), *Răspopeni* (1437), *Scorţeşti* (1482), *Scutu*ri*ceni* (1490), *Sinişeuţi* (*Cinişeuţi*, 1495), *Strâmbeni* (1482), *Toceni* (1489), *Ţigăneşti* (1420), *Unchiteşti* (1483), *Vărzăreşti* (1420), *Voloseni* (1448), *Vorniceni* (1420), *Vrăneşti* (1429), *Zârneşti* (1494) ş.a. (8, p. 15 şi urm.).

E posibil ca unele dintre aceste localităţi să continue viaţa românilor străvechi, din sec. VIII-IX şi X-XIV, fiind întemeiate pe locul sau în preajma celor anterioare. Altele, probabil, cele mai multe, datează din perioade mai târzii, făcându-şi apariţia în urma mişcărilor de populaţie dintr-o regiune în alta sau a strămutărilor locale. Deplasările de populaţie românească pe teritoriul Moldovei s-au produs în trei direcţii: (1) de la vest spre est, (2) din nord spre sud şi sud-est, (3) din sud-vest spre nord şi nord-est. Primele două, după cum afirmă Al. Philippide, au fost principalele şi cele mai influente în procesul de repopulare a teritoriului [9, p. 390, 404-407]. Din regiunea Carpaţilor, prin văile râurilor mari, precum şi din nordul Moldovei, coborau în permanenţă noi şi noi valuri de populaţie românească sau grupuri separate de ţărani plugari şi crescători de vite, în căutarea pământurilor libere, prielnice vieţii, şi a locurilor bune de fâneaţă şi de păşunat. În urma acestor strămutări au apărut noi aşezări umane, acestea fiind situate în văile râurilor de câmpie (Ciuluc, Ciuhur, Răut, Botna) şi în regiunile de stepă şi silvostepă (câmpiile Bălţilor şi Bugeacului).

Hrisoavele moldoveneşti din sec. XV-XVI ne arată că pământurile sudice dintre Prut şi Nistru, inclusiv cele din preajma Nistrului inferior, se aflau pe atunci în stăpânirea Moldovei şi cuprindeau numeroase sate şi târguri (Căuşeni, Lăpuşna, Sărata, Troian), cu toate că în stepele nord-pontice hălăduiau încă triburile turanicilor nomazi. Nu mai vorbim de străvechile oraşe-cetăţi din centrul şi nordul ţinutului (Hotin, Soroca, Orheiul Vechi, Tighina), precum şi de cele din sud, de pe litoralul pontic şi dunărean (Cetatea Albă, Chilia) care, prin populaţia lor reprezentativă, continuau să rămână româneşti, făcând parte, aproape în toate timpurile, din componenţa Ţării Moldovei. Menţiuni toponimice documentare din sec. XVI-XVII: *Alboteni* (1570), *Andrieş* (*Andruşu,* 1502), *Avrămeni* (1618), *Azăpeni* (1517), *Bălăureşti* (1619), *Bălăbăneşti* (1617), *Bălăşeşti* (1602), *Bereşti* (1587), *Biliceni* (1586), *Bisericani* (1541), *Bobletici* (1598), *Bubuiogi* (1518), *Căpoteni* (1555), *Căţeleni* (1565), *Căzăneşti* (1617), *Chirileni* (1598), *Ciobruciu* (1528), *Cobusca* (1528), *Cotiujeni* (pe Draghişte, 1603), *Cucuieţi* (1624), *Dănceni* (1617), *Dragomireşti* (1597), *Drăguşeni* (1616), *Făleşti* (1614), *Ghermăneşti* (1601-1605), *Giurgiuleşti* (1593), *Grebleşti* (1622), *Grozeşti* (1599), *Heciu* (1588), *Horilcani* (1607), *Ionăşeşti* (1616), *Joldeşti* (1588), *Lărgeşti* (1604), *Leuşeni* (1609), *Lupşeşti* (1623), *Mădoieşti* (1502), *Mălăieşti* (1517), *Mărculeşti* (1588), *Mărtineşti* (1560), *Micleşti* (1602), *Mihuleni* (1609), *Morozeni* (1624), *Negreşti* (1606), *Nicoreşti* (1603), *Nisporeni* (1618), *Obileni* (1540), *Oieşeni* (1502) ş.a. [8, p. 15 şi urm.].

Numele de localităţi, atestate în hrisoavele din sec. XVI-XVII, dovedesc că Basarabia dispunea pe atunci de o veche populaţie românească sedentară: *Oneşti* (1607), *Paşcani* (pe Lăpuşna, 1554), *Pănăşeşti* (1616), *Piperceni* (1609), *Săbieni* (1602), *Sărăteni* (1620), *Sineşti* (1529), *Socola* (1586), *Stodolna* (1550), *Sturzeşti* (1617), *Şendreni* (1601-1602), *Şolcani* (1619-1620), *Tălăieşti* (1606-1607), *Teleneşti* (1611), *Tomeşti* (1529), *Troieneşti* (1533), *Truşeni* (1545), *Unghiul* (*Ungheni,* 1587), *Văleni* (1543), *Visterniceni* (pe Răut, 1588), *Vulpeşti* (1617), *Zberoaia* (1621), *Zubreşti* (1622) ş.a.

După cum se poate observa, nu toate denumirile menţionate documentar s-au păstrat până în prezent. Unele dintre ele au dispărut odată cu desfiinţarea localităţilor, altele

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

pe parcursul timpului au fost substituite cu nume „noi" sau prin denumirile satelor cu care aşezările în discuţie au fost comasate. Dintr-un document din 1553, de exemplu, aflăm că Alexandru Lăpuşneanu, când a lărgit scutăria domnească de pe Răut, a strămutat de aici vreo 16 sate: Hânceştii, Joldeştii, Coluneştii, Prajilele, Drojdieştii, Nemţenii, Mărculeştii, Prideanii, Puiceştii ş.a. Populaţia unora dintre aceste sate, după 18 ani, s-a întors la vechile lor vetre şi a făcut să continue istoria acestora (Heciu, Prajila, Mărculeşti). În altele, viaţa nu a mai reînceput şi, astfel, satele au dispărut [10, p. 39].

Cele mai multe aşezări însă au fost părăsite de băştinaşi în timpul războaielor, care au fost multe şi îndelungate pe acest pământ, precum şi din cauza năvălirilor devastatoare ale triburilor barbare, care şi ele n-au fost puţine. Au avut de suferit mai ales satele de câmpie, cu locuri deschise, cărora natura nu le-a hărăzit stavile şi scuturi de apărare. Dintre vechile localităţi atestate documentar în sud-vestul ţinutului nu le mai găsim astăzi pe următoarele: Balinteşti (1502), Boiştea (1502), Călineşti (1441), Fărceni (1502), Leuşteni (1495), Mădoieşti (1502), Măneşti (1436), Miroslăveşti (1441), „sate unde au fost" Cergaşă (1443), Fălcin (1502), Oană Albu (1436), Oancă (1493), Zorilă (1492), precum şi Singureni (1473), Şcheia (1502) ş.a.

Din diverse motive şi-au întrerupt existenţa şi unele sate din zonele centrale şi nordice: Azăpeni, ţin. Lăpuşna (1552), Alboteni, ţin. Soroca (1570), Borzeşti, ţin. Tigheci (1452), Buzeşti (1519), Glăvăşani (1429) şi Dobreni, ţin. Lăpuşna (1500), Furduieşti, ţin. Orhei (1766), Hulpeşti, ţin. Soroca (1617), Petreşti, pe Bâc (1521-1522), Potlogeni, ţin. Soroca (1617), Pulbereni, ţin. Lăpuşna (1655), Scuturuceni, nelocalizat (1490), Uşăreşti, ţin. Lăpuşna (1584) ş.a.

După cum se ştie, din sec. al VII-lea până în sec. al XIII-lea, regiunile din nordul Dunării şi Mării Negre au fost invadate de numeroase triburi migratoare, care, pornind din stepele asiatice şi de pe Volga, s-au revărsat peste Nistru şi Prut, făcându-şi drum spre ţările din sud-estul Europei. Unele s-au aflat numai în trecere pe teritoriul pruto-nistrean (protobulgarii, ungurii, uzii), altele s-au aşezat aici pe o anumită perioadă de timp (pecenegii, cumanii, tătarii mongoli etc.). Aceştia din urmă au ocupat, mai întâi, stepele Bugeacului, apoi şi câmpiile râurilor din centrul şi nordul teritoriului. În cele din urmă, tătarii mongoli s-au retras peste Nistru, triburile pecenego-cumane răzleţite au fost asimilate de populaţia băştinaşă. De pe urma lor ne-au rămas unele nume de râuri şi lacuri (*Cahul, Ialpug, Ciuhur, Ciuluc* ş.a.).

Românii băştinaşi nu şi-au părăsit locurile de trai nici atunci când tătarii nogaici au inundat stepele sudice, în sec. XVI-XVII. Ei au continuat să trăiască în vecinătatea turanicilor, cu toate că aceştia le creau în permanenţă condiţii de viaţă insuportabile. Drept mărturie a continuităţii românilor în sudul Basarabiei sunt numele de râuri: *Lunga, Lunguţa, Saca, Sărata, Salcia, Schinoasa* ş.a., precum şi numeroasele nume de localităţi din această zonă: *Căuşeni, Olăneşti, Purcari, Palanca, Slobozia, Sălcuţa, Colbăriş, Reni, Vulcăneşti, Giurgiuleşti, Văleni, Brânza, Frumoasa, Zârneşti, Luceşti, Roşu, Goteşti* ş.a. Şi hidronimele, şi oiconimele locale sunt menţionate în hrisoavele moldoveneşti, în cele mai vechi lucrări cartografice, în cronicile timpului, în notele călătorilor străini.

După strămutarea tătarilor nogaici din Bugeac (sfârşitul sec. al XVIII – începutul sec. al XIX-lea), populaţia românească a repopulat pământurile libere, aşezându-se în vechile lor sate sau întemeind noi localităţi. Şi-au găsit adăpost aici ţăranii români din Moldova de Nord şi din Bucovina, dar şi de peste munţi, din Transilvania, precum

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

şi din Muntenia şi Dobrogea. Astfel au luat fiinţă localităţile: *Bulboaca, Buzoaia, Catargiu, Căprioara, Frumuşica Veche, Grădiniţa, Halileşti, Petriceni, Plop, Roşia, Valea Perjei, Vulcăneşti* ş.a.

S-au aşezat cu traiul şi în fostele câşle tătăreşti, păstrându-le în parte denumirile turanice: *Caracui, Cupcui, Orac, Mingir, Tartaul, Sadâc, Tocuz.* Treptat, în limba română, aceasta devenind prioritară în zonele sudice, au fost adaptate fonetic şi structural toate toponimele străine: *Baimaclî – Baimaclia, Kiat – Câietu, Musa Murza – Samurza, Taraclî – Taraclia* etc. Mişcările de populaţie şi întemeierea de noi sate au durat, în fond, până la sfârşitul sec. al XIX-lea.

Nume topice româneşti se întâlnesc în număr considerabil şi peste Nistru. Transnistria, pământurile dintre Nistru şi Bug şi de dincolo de Bug, sunt meleaguri de permanentă viaţă strămoşească, populate încă de străbunii noştri geto-daci. Documentele vremii mărturisesc că teritoriul nord-pontic ucrainean era considerat „o prelungire a Moldovei de Sud-Est", numindu-se şi *Moldova Nouă* (*Noue Moldavie*) şi *Basarabia*, iar mai târziu şi *Ucraina Moldovenească*.

Numele românilor băştinaşi, trăitori la est de Nistru, poate fi recunoscut în denumirea ţării Bolohovenilor, care reproduce vechiul termen etnic *boloh* (*voloh/valah* „român"), formaţiune statală, organizată în principate (cnezate), situate pe teritoriile actualelor regiuni Kameneţ-Podolski şi Kirovograd [11, p. 10-14; 12, p.11]. Sate cu o populaţie românească au existat aici şi pe vremea domnitorilor muşatini: Petru I (1374-1392), Alexandru cel Bun (1400-1432), Ştefan cel Mare (1457-1504), Petru Rareş (1541-1546), Ioan Vodă cel Viteaz (1572-1574).

Demnitarii şi boierii moldoveni aveau proprietăţi de pământ în stânga Nistrului. Moşiile lor erau lucrate de ţărani basarabeni veniţi din diferite ţinuturi. În Transnistria, românii se strămutau şi întemeiau aşezări ca în provinciile lor din ţară. Astfel au luat fiinţă cele mai vechi sate de peste Nistru: Butor, Ghidirim, Caragaş, Coşniţa, Cocieri, Lunca, Mălăieşti, Ocna, Piatra, Roghi, Zăzuleni ş.a.

Mulţi români moldoveni s-au aşezat pe pământurile dintre Nistru şi Bug în timpul războiului ruso-turc din anii 1735-1739, refugiindu-se de teama răzbunării turcilor, care controlau nu numai teritoriul Basarabiei, dar în mare parte şi pe cel din dreapta Prutului (ţinuturile Iaşi, Fălciu, Tecuci ş.a.).

Conform unor calcule statistice, în 1792, olatul tătăresc bugo-nistrean avea 345 de localităţi stabile, acestea fiind repartizate în cele patru districte precum urmează: Tiraspol – 79, Ananiev – 84, Odesa – 97, Nikolaev – 85. Populaţia lor era aproximativ de 150 de mii de locuitori. Elementul etnic preponderent, după cum recunosc mulţi dintre cercetătorii istorici, îl constituiau românii moldoveni.

După războiul ruso-turc din 1787-1791 (Pacea de la Iaşi, 1792), Rusia ajunge cu hotarele sale până la Nistru şi, după cel din 1806-1812 (Pacea de la Bucureşti, 1812), până la Prut. Din olatul tătăresc dintre Bug şi Nistru nogaicii sunt evacuaţi în Crimeea. Conform ukazului Ecaterinei a II-a, teritoriul acesta a fost dat spre aşezare locuitorilor din guberniile învecinate. În sec. al XIX-lea, din Moldova au fost strămutate forţat în aceste locuri câteva mii de familii de ţărani, scopul administraţiei ţariste fiind în genere dezrădăcinarea elementului etnic românesc de pe meleagurile străbune [13, p. 29].

Între timp, spaţiul geografic transnistrean se completa cu noi şi noi sate de români şi cu nume româneşti: *Budăi, Buşteni, Butor, Căpriţa, Chetrosu, Chiscul Lung, Chişteln iţa, Găvănoasa, Glodosu, Holmu, Lunca, Malul Roşu, Ocna, Ponoru, Rediu, Strâmba, Teiu, Troianu, Ulmu, Valea Adâncă.* Iniţial, purtau nume româneşti şi obiectele topografice minore (râurile mici, pâraiele, văile, dealurile, movilele etc.), acestea păstrându-se în mare parte

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)

până astăzi [14, p. 1-16]. Toponimiei transnistrene îi sunt caracteristice tipuri şi modele lexicale şi derivaţionale similare sau identice cu cele de răspândire generală în întreg spaţiul etnolingvistic românesc.

Specificăm în concluzie că, în baza datelor şi informaţiilor de ordin geografic, istoric şi lingvistic, identitatea toponimică din întreg spaţiul dacoromân rezidă în unitatea de limbă, istorie şi cultură românească, în modul de viaţă comun al românilor de pretutindeni, în afinitatea condiţiilor geografice şi naturale locale.

Referinţe bibliografice

1. N. Râmbu, *Geografia fizică a Republicii Moldova*. Chişinău, 1997.

2. *Republica Moldova. Atlas. Geografia fizică*. Chişinău, 2002.

3. *Republica Moldova. Harta fizică*. Autor N. Boboc. Chişinău, 2002.

4. N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*. Bucureşti, 1899.

5. Gh. Ivănescu, *Origine pre-indo-europene des noms du Danube* // Contributions onomastiques. Bucarest, 1958.

6. A. Eremia, *Unitatea patrimoniului onomastic românesc*. Chişinău, 2001.

7. I. Hâncu, *Soarta băştinaşilor din spaţiul pruto-nistrean în antichitate şi în evul mediu timpuriu* // Revistă de istorie a Moldovei. Chişinău, 2003, nr. 1-4.

8. A. Gonţa, *Documentele privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*. Bucureşti, 1990.

9. Al. Philippide, *Originea românilor*. Iaşi, 1923, vol. II.

10. A. Eremia, *Nume de localităţi. Studiu de toponimie moldovenească*. Chişinău, 1970.

11. I. Nistor, *Istoria românilor din Transnistria*. Galaţi, 1995.

12. A. Boldur, *Românii şi strămoşii lor în istoria Transnistriei*. Chişinău, 1991.

13. N. Iorga, *Românii de peste Nistru*. Olt, 1990.

14. A. Eremia, V. Răileanu, *Toponimia Transnistriei: restabilirea fondului onimic românesc* // Buletinul Institutului de Lingvistică. Chişinău, 2003, nr. 1.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6621 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:10 UTC)